

ПРЯМУХІНА

Наталія Валентинівна
natalia_pr@meta.ua

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської
і страхової справи,
Черкаський державний
технологічний університет

ПРИРОДА І УЧАСНИКИ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ

THE NATURE AND THE PARTICIPANTS OF THE FINANCIAL AREA

В статті подано обґрунтування природи фінансового простору. На основі порівняння фінансового простору і фінансового процесу визначено учасників, конкретизовано умови, необхідні для виникнення і реалізації фінансового процесу. Наголошено на пріоритетності локального фінансового простору у формуванні фінансових потоків та їх ефективному перерозподілі для фінансової системи держави.

В статье представлено обоснование природы финансового пространства. На основе сравнения финансового пространства и финансового процесса определено участников, конкретизированы условия, необходимые для возникновения и реализации финансового процесса. Сделан акцент на приоритетности локального финансового пространства в формировании финансовых потоков и их эффективном перераспределении для финансовой системы государства.

The article describes the justification of the financial space nature. Based on the comparison of financial space and financial process, it was identified the participants, specified the conditions necessary for the occurrence and implementation of financial processes. Emphasized the priority of local financial space in the formation of financial flows and their effective redistribution for the financial system of the state.

Ключові слова: фінансовий простір, глобалізація, ключові фактори, середовище, фінансова система, локальний фінансовий простір

Ключевые слова: финансовое пространство, глобализация, ключевые факторы, среда, финансовая система, локальный финансовый пространство

Keywords: financial space, globalization, key factors, environment, financial system, the local financial space

ВСТУП

Глобалізаційні процеси у всіх сферах економіки та фінансів, які супроводжуються інтеграційними трансформаціями на всіх фінансових ринках зумовили необхідність розширення понятійного апарату в цій сфері та спричинили виникнення поняття «фінансовий простір». Нині воно є поширеним у науці, економіці, політиці, але кожна з перелічених систем має власне його тлумачення. Узагальнюючи різні підходи та розмежовуючи наукові поняття «простір», «система», «середовище» сформульовано визначення фінансового простору, яке в загальному вигляді може звучати так. *Фінансовий простір* – це сукупність подій, зв'язків та властивостей елементів і відносин індивідів, сформованих у фінансові процеси та поєднаних фінансовими інтересами. Таке визначення є баченням фінансового простору «ззовні», але не дає чіткого розуміння першопричин його формування, відсутнє трактування його природи. Разом з цим важко не погодитись, що саме дослідження природи будь-якого процесу чи явища дозволяє всебічно і

безпомилково його аналізувати, прогнозувати та формулювати подальші напрями вдосконалення.

Загалом дослідження простору як фізичного поняття були присвячені праці В. Ацюковського [1], В. Вернадського [2], І. Герловіна [3], О. Естерле [4]. Теорії економічного простору з'явилися пізніше, у працях В.-А. Лундвалл [5], М. Енрайта [6], В. Ойкена [7], К. Поланьї [8], М. Портера [9], М. Сторпера [10], К. Фрімена [11]. Основні їх ідеї щодо розвитку економічного, фінансового простору стосуються формулювання системи ключових факторів розвитку. Проблематика мережевого економічного простору була досліджена японським економістом Г. Шибусавою, який зосереджується на особливостях впровадження якісно нових механізмів горизонтальної взаємодії на рівні окремої фірми з позиції використання телекомунікаційних мереж [12].

Науковці та основоположники теорій щодо фінансового простору пропонували різні підходи до його складових. При цьому, дослідження процесів «ззовні», з позиції керування ними та задоволення споживчих потреб є характерним для науковців. Наслідком такого бачення є трансформація

фінансових ресурсів у засоби задоволення потреб. Вважаємо, що таке трактування в ринкових умовах господарювання та глобалізації багатьох процесів у світовому господарстві втратило свою актуальність.

Конкретизація природи та обґрунтування сутності фінансового простору держави та її територій – проблема нова і малодосліджена. Її надзвичайна актуальність обґрунтовується швидкістю змін світового фінансового простору та їх впливом на фінансовий простір держави та територій.

МЕТА РОБОТИ обґрунтування природи і сутності фінансового простору національного і локального рівнів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Враховуючи незначну кількість досліджень у сфері фінансового простору звернемось до наукових постулатів відомого економіста Карла Поланьї, який досліджуючи ринкову фінансово-економічну систему, виділяв для її функціонування три ключових моменти:

- 1) інституційна природа;
- 2) джерело виникнення – акти індивідуального вибору;
- 3) умова існування – «взаємозалежні рухи» (відносини між актами індивідуального вибору) [13].

Економічна природа фінансового простору дозволяє констатувати його зв'язок з фінансово-економічною системою. На цій основі, згідно твердження К. Поланьї, природа фінансового простору переважно інституційна. Ми не погоджуємося із цим твердженням з наступних причин. Об'єктивний процес формування фінансового простору зумовлений розвитком виробничих відносин і фінансового ринку. Але якщо в період виникнення ринку характер цього процесу був більше економічний, аніж фінансовий (через орієнтацію на споживання матеріальних благ), то нині пріоритетною є його фінансова складова. Єдність фінансового простору та інститутів безумовно існує, але вона не є природою ні фінансового ринку, ні фінансового простору. За своєю суттю інститути – це певні норми поведінки в суспільстві, які, з одного боку, встановлюються людьми, а з іншого – регулюють поведінку і стосунки людей. З одного боку інститути – результат діяльності людей в минулому, з іншого – локальні фінансові інститути за умов поділу праці трансформуються в єдине інституційне середовище.

Другий момент, виділений К. Поланьї як джерело виникнення фінансово-економічної ринкової системи і фінансового простору як наслідку її розвитку – акти індивідуального вибору. При цьому немає відповіді на запитання про першопричину появи цих актів. Ми вважаємо таке твердження помилковим на користь іншого: основа виникнення фінансового простору – *фінансовий інтерес*.

Фінансові інтереси відображають сутність фінансових відносин і, як наслідок, спрямованість фінансових процесів у фінансовому просторі. Виробничі відносини первинні по відношенню до фінансових інтересів, а ті, в свою чергу, виступають як форма прояву цих відносин. На цій основі нами пропонується розглядати *фінансовий простір як процес*. Вважаємо першоосновою фінансового процесу *фінансовий інтерес*. Взаємодія індивідів, суб'єктів господарювання та фінансових інститутів здійснюється через систему фінансових інтересів. Розвиток виробництва та обіг тих чи інших фінансових інструментів також визначається фінансовими інтересами. Тоді люди вступають в певні фінансові відносини, породжуючи тим самим фінансові процеси. В основі цього лежить необхідність у задоволенні потреб. З цієї точки зору фінансові інтереси виступають як спонукальні мотиви діяльності людей, яка набуває форми фінансового процесу.

На основі того, що джерело фінансового інтересу – це потреба, постає питання щодо рівності між цими двома поняттями. З цього приводу єдина точка зору відсутня, але ми схилиємося до їх рівності, спираючись на теорію ієрархії потреб А. Маслоу [14].

Приймаючи за основу правильність того, що фінансовий простір – це процес, розглянемо його зсередини, в розрізі складових і учасників.

Для розкриття сутності фінансового процесу необхідно виділити такі категорії як об'єкт і суб'єкт. Фінансові інтереси породжують фінансові процеси між людьми, тому індивід – одна з ключових фігур фінансового процесу. Індивіди виступають в ролі *суб'єктів* фінансового процесу як одноосібно, так і від імені юридичних осіб чи їх об'єднань. Суб'єкт фінансового процесу має характерні риси: знаходиться у фінансову процесі і веде фінансову діяльність. *Об'єкти* фінансового процесу – продукти фінансового простору, цілеспрямований рух яких представляє для суб'єктів фінансовий інтерес. Фінансовий об'єкт є реальним тільки за наявності стосунків фінансових суб'єктів, їх інтересів і результатів їх спільної діяльності, але за відсутності результату процесу об'єкта фінансових стосунків не існує. Сформулюємо основні умови, необхідні для виникнення і реалізації фінансового процесу:

- наявність мінімум двох фінансових суб'єктів;
- наявність їх фінансових інтересів, спрямованих на об'єкт відносин;
- за змістом фінансовий процес повинен відповідати існуючим інституційним вимогам;
- наявність узгодженості інтересів фінансових суб'єктів з приводу об'єкта.

На основі поданого вище, можна вважати доведеним, що першопричиною фінансового процесу виступає фінансовий інтерес. У разі якщо на один фінансовий об'єкт спрямовані інтереси кількох суб'єктів, породжується конкуренція, в основі якої лежать суперечності, зумовлені єдиним напрямом фінансових інтересів різних суб'єктів на фінансовий об'єкт. Реалізується такий процес через зменшення кількості суб'єктів до числа, що найкраще забезпечує реалізацію спільних інтересів.

За такої природи фінансового простору у формуванні і відтворенні глобальних фінансів пріоритетна роль належить локальному рівню. На нашу думку у вузьких географічних рамках чітко окреслена локалізація фінансового простору неможлива. Однак при представленні регіону як сукупності фінансових відносин і зв'язків, в межах яких формуються передумови для фінансових процесів, можна говорити про регіональний фінансовий простір. Наголосимо на важливості його дослідження як сфери прояву соціальних, економічних і фінансових інтересів громадян та інститутів інфраструктури. На регіональному рівні управління територіально окресленими фінансовими потоками здійснюється територіальними центрами. Таке управління на рівні території може бути ефективним тільки за наявності єдиної фінансової інфраструктури, яка має забезпечити основу реалізації фінансових відносин на визначеній території, а також організує первинне формування, переміщення й розподіл потоків фінансового та інвестиційного капіталів між галузями економіки і суб'єктами ринку. Необмеженість та адаптивність фінансового простору надає регіональним фінансовим інститутам можливість обслуговувати фінансові потоки не лише на місцевому рівні і стимулює їх до пошуку територіального розширення своєї діяльності. Так здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів між галузями, секторами економіки і локальними одиницями, що, в свою чергу, формує міжрегіональні фінансові взаємозв'язки, які в сукупності утворюють національний фінансовий простір. Тут здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів між усіма регіонами, а також створюються національні інститути інфраструктури. Розвиток національних фінансових центрів впливає на територіальний фінансовий простір, оскільки фінансові потоки рухаються у напрямку таких центрів, збільшуються в обсягах, чим знижують мобілізаційну і розподільчу здатність фінансів на нижчих рівнях, а суб'єкти господарювання в регіонах часто мають відношення до регіональних складових тільки за місцем перебування та діяльності.

ВИСНОВКИ

На основі викладеного вище, вважаємо доведеним, що першопричиною фінансового процесу і, відповідно, фінансового простору виступає фінансовий інтерес. За використання запропонованого підходу до природи фінансового простору механізм дослідження його особливостей та характеристик буде прозорим і простішим, оскільки зрозумілими стають причини зв'язків та процесів у фінансовому просторі. Цей підхід також спростить дослідження фінансового простору національного та локального рівнів щодо формування стратегічних програм розвитку території із підходами, які

базуватимуться на фінансовому інтересі усіх учасників фінансового простору; сприятиме організації ефективного первинного формування, переміщення й розподілу потоків фінансового та інвестиційного капіталів між галузями економіки і суб'єктами ринку як регіонального так і національного масштабу.

Література

1. Матеріали сайту: http://www.atsuk.dart.ru/online/ether_dynamic_hypotheses/
2. Вернадский В.И. "Размышления натуралиста" (второе название Пространство и время в неживой и живой природе). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nauka.podcova.net.ua/pershodzherela-dandidskogo-spitu/v-i-vernadskiy-razmishleniya-naturalista-vtoroe-nazvanie-prostranstvo-i-vremya-v-nezhivoy-i-zhivoy-prirode>
3. Герловин И.Л. Основы единой теории всех взаимодействий в веществе. - Л.: Энергоатомиздат, Ленингр. отд-ние, 1990. – 432 с.
4. Новое представление о пространстве и времени в рамках целостной парадигмы. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.bibliotekar.ru/nVremya.htm>
5. Lundvall B-A. National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning/ B-A. Lundvall.- London, Printer, 1992
6. Enright M. J. The geographical Scope of Competitive Advantage // Stuck in the Region? Changing scales for regional identity / Edited by E. Dirven, J. Groenewegen and S. van Hoff. Utrecht, 1993. – P. 87–102.
7. Ойкен В. Основы национальной экономики. – М.: Экономика, 1996. – 351 с.
8. Поланьи К. Великая трансформация: политические и экономические истоки нашего времени / Пер. с англ. А.А. Васильева, С.Е. Федорова и А.П. Шурбелева. Под общей редакцией С.Е. Федорова. — СПб.: Алетейя, 2002. — С. 7.
9. Портер М.Е. Конкуренция / Майкл Е. Портер; [пер. с англ. О.Л. Пелявского, А.П. Уриханяна, Е.Л. Усенко, И.А. Шишкиной]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – С. 25.
10. Pathways to industrialization and regional development Edited by Michael Storper and Allen J.Scott, London and New York, 1992. – 387 p.
11. Freeman C. Technology policy and economic Performance. Lesson from Japan. - London.: Printer Publication, 1987. - P. 1-5.
12. Shibusawa, H. Cyberspace and physical space in an urban economy / H. Shibusawa // Papers in Regional Science - 2000. - P. 79.
13. Поланьи К. саморегулюючий ринок і фіктивні товари: праця, земля, гроші// THESIS. 1993. Т. 1. Вип. 2.
14. Матеріали сайту: <http://biofile.ru/psy/1182.html>